

Sociální trojčlennost - rozvinutější forma občanské společnosti

Tři hesla Velké francouzské revoluce - svoboda, rovnost, bratrství - nás stále oslovují, ale při hlubším rozboru cítíme, že každé z nich má svou oprávněnou působnost jen v určité sféře a v jiných sférách ho uplatňovat nelze.

Sociální trojčlennost je takový model sociálního uspořádání a chodu společnosti, kde oblast kulturně-duchovní, politicko-právní a hospodářská nejsou řízeny z jednoho centra. V oblasti kulturně-duchovní má být uplatňována svoboda, v politicko-právní rovnost, v hospodářské bratrství.

Představa, že život je boj a že v tomto boji jsou lidé nuceni spolu zápasit, pronikla hluboko do morálního povědomí lidí. Protekce, úplatky a vydírání jsou přece také bojové prostředky. Není proto divu, že bezcitnost a brutalita se stávají součástí mezilidských vztahů stále častěji. Je vůbec možné na základě egoismu a bezohlednosti vybudovat zdravý život lidského společenství?

V dnešním hospodářském systému je každý z nás - aniž si to uvědomuje - nucen účastnit se konkurenčního boje všech proti všem. Považujeme za přirozené, že v hospodářském životě každý člověk uplatňuje svůj egoismus a že tlumit tento egoismus z ohledu na druhé by bylo nerozumnou sentimentalitou.

Proti tomuto - člověka nedůstojnému stavu - boji jednoho proti druhému, staví sociální trojčlennost formulovaná Rudolfem Steinerem jiný princip, stejně převratný jako prostý. Nazývá jej „hlavní sociální zákon“. Zní: *Společnost určitého součtu spolupracujících lidí je o to zdravější, čím méně si jednotlivec činí nárok na výtěžky svých výkonů, tj. čím více z těchto výtěžků odevzdává svým spolupracovníkům a čím více jsou jeho vlastní potřeby uspokojovány nikoli z jeho vlastních výkonů, nýbrž z výkonů druhých.* Jednoduše řečeno: Čím lépe se bude mít můj bližní, tím lépe se budu mít já. Akceptováním tohoto principu člověk už nechodí prodávat svoji vlastní práci jako zboží, člověk už neprodává svoji pracovní sílu jako otrok.

Myšlení ovládané současným hospodářským uvažováním proti tomu pochopitelně namítne: „To je naivní idealismus. Kdybyste se zajímali o skutečné lidi, přestali byste je natírat takhle na růžovo. Buďte rádi, když lidé mají ekonomickou motivaci k práci. Bez uplatnění egoismu by nebylo ani práce, ani snahy, ani fungujícího hospodářství.“

Přes sto let se západní lidstvo úporně snaží zorganizovat společnost na základě egoismu. Nezaujatým pohledem vidíme na všech stranách otřesné výsledky této snahy. Tento mnohými lidmi oslavovaný boj jednoho proti druhému je tragicky vykoupen obecnou ztrátou solidarity mezi lidmi. Takzvaný volný trh počítá s

člověkem jenom jako s vysoce vyvinutým zvířetem, s dravcem, a potlačuje v člověku právě to, co je v něm specificky lidské.

Idea sociální trojčlennosti - tj. osamostatnění kulturně-duchovní, politicko-právní a hospodářské složky v životě společnosti - ukazuje cestu, jak prakticky realizovat „hlavní sociální zákon“. Nevěříme-li, že člověk může sloužit společnosti jinak než z egoismu, pak jsme v podstatě nedůslední, hlásíme-li se k mravním ideálům. Hlásíme-li se k ideálům svobody jenom proto, aby tato svoboda umožnila silným likvidovat slabé, pak nemáme reálnou představu o poslání svobody. Svoboda, tak důležitá ve všech oblastech kulturně-duchovního života, není ve skutečnosti vhodnou směrnicí pro život hospodářský. V něm musí vládnout jiný ideál: obětování vlastní svobody druhým, jinými slovy *bratrství*, bratrství výrobců, konzumentů a obchodníků, vedoucích pracovníků i dělníků, bratrství rozhodování za spoluúčasti všech zúčastněných.

Existuje velmi užívaná charakteristika svobody: „svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého“. Taková formulace svobody ideálně vystihuje spíše vlastnosti nazývané jako ohleduplnost, spolupráce a bratrství - tedy vlastnosti charakteristické pro sféru ekonomiky. Tedy - proč nazývat takovou svobodu v oblasti ekonomiky svobodou? Nazývejme rovnou takovou svobodu v oblasti ekonomiky vlastně bratrstvím.

V oblasti politicko-právní je takto formulovaná svoboda přece rovností. Mám-li úctu k druhému člověku, znám své hranice a jednám s ním důstojně jako rovný s rovným. Proč tedy za každou cenu chtít rovnost občanů v oblasti právně-politické nazývat svobodou? Můžeme také nazývat věci pravými jmény, když budeme rozumět tomu, že každá ze tří oblastí života společnosti se řídí svými specifickými zákonitostmi a že ani v nejmenším neohrozíme demokracii tím, když víme, kde má svoboda své správné místo a kde již ne. Jedním slovem: Svobodu? - Ano! Ale tam, kde má své plné oprávnění - tedy v oblasti kulturně-duchovní.

Jestliže právně-politická oblast uzákonila, bez ohledu na existenci tří rozdílných sfér v chodu společnosti, svobodu i pro ekonomiku, v ní potom dochází k tragickým důsledkům v podobě prosazování sebe bez ohledu na druhé a zuří zde boj všech proti všem namísto harmonické spolupráce. Prosazování svobody v oblasti právně-politické pak znamená, že zde nemůže existovat skutečná rovnost občanů, ale jen usilování o ni.

Svobodná kultura za takových poměrů velmi obtížně přežívá a obecná kultura se stává spíše zrcadlem nesprávně používaných principů v oblasti politiky a ekonomiky.

Lidstvo touží po svobodě, rovnosti a bratrství staletí, ale stále tápe v nejistotě, jak tyto tři rozporné požadavky uplatňovat. Klíč ke správnému pochopení onoho trojdílného hesla položil vědec a myslitel Rudolf Steiner v „sociální trojčlennosti“ - ta vzešla z impulsů Střední Evropy. Nepodařilo se ji realizovat především kvůli

nástupu nacismu a tzv. „experimentu na Východě“. Sociální trojčlennost nabízí řešení pro naprostou většinu dosud neřešených a za současného stavu neřešitelných problémů, včetně snad toho nejzávažnějšího - vzniku válečného konfliktu. Tím, že jednotlivá území (oblasti ekonomické, kulturní a politické) nemají v rámci sociální trojčlennosti totožné hranice, vzniká geniální způsob kolektivní obrany, jaký hledají všichni mírumilovní občané, když si neustále kladou otázku: Jak zcela vyloučit či alespoň minimalizovat vznik válečných konfliktů?

Snahy Visegrádské čtyřky by mohly přinést blahodárné účinky, kdyby vycházely z vlastních středoevropských impulsů a nekopírovaly pouze důsledně systém, o kterém EU hovoří jasně jako o překonaném, byť zatím nejrozšířenějším. Každému uvažujícímu člověku je zřejmé, že pokouší-li se Střední Evropa přijmout programy, jež jí nejsou vlastní, doplácí na to nejen občané Střední Evropy. Střední Evropa má své jedinečné poslání - má se stát mostem mezi Západem a Východem, má vytvořit vědomě rovnováhu mezi rozumem a citem, a tak vnést naprosto novou kvalitu do vývoje lidstva. Nelze popřít, že dosud jsme svědky pouze toho, jak se Východ či Západ přetahují o Střední Evropu a jak ji chtějí po zlém či po dobrém předělat k obrazu svému. Ve svých důsledcích jde o jedno - neumožnit Střední Evropě naplnit její poslání. Jde o to uvědomit si i tuto skutečnost, byť zahalenou do spousty krásných slov a slibů jedněch či hrozeb druhých.

...Zhroucení socialistického společenského zřízení by mohlo být také významnou možností, jak pokročit dopředu v sociálním vývoji lidstva. Horlivé následování Západu by učinilo z mnohých takovýchto zemí jen trvalé opozdilce a vzbudilo by v lidech, kteří tam žijí, pocit, že byli o smysl svého života připraveni. Kdyby se ovšem vzniklé možnosti využily tvůrčím způsobem, i utrpení minulosti by získalo vyšší smysl... (U. Herrmannstorfer, Jedinec a stát, 1990)

Udo Herrmannstorfer, vědecký pracovník, ekonom, věnující se sociální trojčlennosti, navrhoval tehdy, aby se vlády východoevropských zemí nepoddaly pouhému následování tzv. západních zemí. Navrhoval, aby tam vnesly svoje nové podněty a impulsy. Nepramení současná deziluze a zklamání mnohých občanů v ČR právě z toho, že lidé ve skutečnosti chtěli jít jinou cestou, že ve skutečnosti chtěli mít jinou kvalitu života v oblasti kultury, politiky a ekonomiky? Bohužel, existující forma státního uspořádání dosud nebrala ohled na skutečnost, že život a chod společnosti tvoří tři specifické oblasti, ve kterých musí fungovat tři odlišné zákonitosti.

Parlamentní demokracie má nepopíratelné kvality, které zde není možno rozvádět. Aby byla schopna zabezpečit občanům vyšší kvalitu požadavků na důstojný a plnohodnotný život, bylo by žádoucí, aby se s prvky sociální trojčlennosti mohly seznámit ve svobodné diskusi vládnoucí kruhy i široká občanská veřejnost. Spojené státy americké se hrdě hlásily k přijetí tzv. *New Deal* - Nového údělu, stanovily si poslání, které nabylo ve třicátých letech podoby ce- loamerického

programu. Pokud Střední Evropa nepřijme své poslání a přijme roli, která jí není vlastní, bude tím nesmírně poškozen celosvětový vývoj. I v tom tkví role středoevropanství - vědět o svém poslání - jako občana Střední Evropy na počátku třetího tisíciletí po Kristu. Paní Hillary Clintonová na Fóru 2000 v Praze roku 1998 vyzvedla a obhajovala model chodu společnosti, který je postaven právě na rozčlenění do tří relativně samostatných oblastí. Oslovily Spojené státy americké zde v Praze Středoevropany snad náhodou? Není to snad výzva k tomu, aby se sebevědomí Střední Evropy probudilo? Nebo nadále bude Střední Evropa jen pasivně přijímat cizí podněty, ale sama za žádnou cenu nebude chtít nabídnout světovému společenství svoje impulsy, podněty a návrhy?

Spojené státy americké hrdě plní roli hnacího ekonomického motoru světa. Zcela otevřeně však volají po tom, aby jim někdo pomohl v dalším vývoji sociálního uspořádání. Bude se Střední Evropa ostýchat a zdráhat naplňovat svoji nezastupitelnou roli v oblasti kulturně-duchovní? Sociální trojčlennost je oním kulturně-duchovním výdobytkem a nabídkou Střední Evropy. Všichni, kdož nyní nesou odpovědnost za současný stav, mohou spojit síly při vnášení nové kvality do vývoje společnosti a tím i do svého osobního života.

Aleš Musil